

ДЕЦАТА – МИГРАНТИ И УЧАСТИЕТО ВЪВ ВЗИМАНЕТО НА РЕШЕНИЯ

д-р Офелия Иванова Кънева

Анотация: *Настояването на младите хора да участват в процесите на взимане на решения изпреварва създаването на правила в „света на възрастните“ и повдига непознати до сега политически и административни предизвикателства, както и професионални и обществени дебати за гарантирането на достъпа на всички деца до техните права.*

Възможностите за участие на децата-мигранти в процес на взимане на решение предизвикват синхронизирането в глобален план на разбирането и прилагането на правото на детето да участва и да изразява свое мнение. Тези възможности следва да бъдат приложими интеррегионално и транснационално и заедно с това да бъдат развивани и подкрепяни на политическо и практическо ниво. За това е важно да се направи обзор на действащата политическа рамка; да се осветлят добри примери от практиката и да се маркират някои възможности за последващо развитие в обществен и в организационен аспект.

Ключови думи: *мигранти, деца, детско участие, детско мнение, взимане на решения*

CHILDREN - MIGRANTS AND PARTICIPATION IN DECISION- MAKING

Ophelia Ivanova Kaneva, PhD

Abstract: *Insisting of the young people to participate in decision-making processes goes beyond creating rules in the "adult world" and raises previously unknown political and administrative challenges, as well as professional and public debates to ensure that all children have access to their rights.*

Opportunities for the participation of migrant children in the decision-making process cause a synchronization globally of understanding and implementation of the child's right to participate and to express own views. These opportunities should be applied interregional and transnationally and, together with that, developed and supported at political and practical levels. It is therefore important to review the current policy framework, to highlight good practice examples and to mark some opportunities for further social and organizational development.

Key words: *migrants, child participation, child opinion, decision making*

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Ангажиментите по осигуряване и гарантиране на правата на човека, в т.ч. и на правата на детето маркира скока на световната цивилизация в политически и граждански аспект като подчертава достойнствата на инвестицията в личността, в свободата и в равноправието. Същевременно, неочаквано големият приток от хора, търсещи международна закрила води до осветляването на нови предизвикателства в справянето с мигрантските процеси – тези, свързани с осигуряването предимно на основни потребности като подслон, храна, изучаване на език, евентуално намиране на работа и възможност за (продължаващо) образование. Справянето с тези провокации фокусира усилията на институциите и организациите към овладяването на една нова, непозната за търсещите закрила среда така, че да може да бъде постигната интеграция на големия приток от хора. При тези извънредни обстоятелства, в своя стремеж за справяне е много вероятно хората и организациите да пренебрегват, макар и не винаги волево, личността на детето - мигрант, за сметка осигуряването на неговата сигурност и интерес.

Участието на децата-мигранти в процесите на взимане на решения е проблем, който засяга всички основни компоненти на тяхното бъдещо развитие. Това го превръща във важен въпрос за нормалното и ефективно управление на обществените процеси, свързани с бенефициентите на международна закрила. Би могло да се допусне, че участието на децата-мигранти е функция на процесите на участие на децата въобще. Същевременно микро и макро политиките по мигрантските въпроси прилагат специфичен акцент в правото и практиката, заради който участието на децата-мигранти може да има и самостоятелна позиция на интерес.

Анализът на възможностите за участие в процесите на взимане на решения на децата-мигранти може да покаже:

1. обзор на действащата политическа рамка;
2. добри примери от практиката;
3. някои възможности за последващо развитие.

А от друга страна ще се даде възможност за последващ размисъл върху няколко допълнителни гледни точки и въпроси в политически и оперативен аспект, като:

- дали държавите планират и прилагат мерки в подкрепа на дългосрочната интеграция на мигрантите;
- разбира ли се интеграцията като инструмент за пълно социално и икономическо включване на всички хора (или е само средство за задоволяване на основните потребности на новодошлите);
- къде са „белите петна“ в подкрепата на личността на детето-мигрант на местно, регионално, национално и над-национално ниво;
- доколко е осъзната стойността на изразяването на мнение от млади хора от гледна точка на развитието на обществото.

Разселването на децата е явление, което се проявява в целия свят и причинява значителни притеснения, приоритет сред които днес може да се отдаде на защитата на правата на децата. По актуални данни на ВКБООНⁱ за 2020 г.: 70,8 млн. души са принудително разселени по света; от тях 25,9 млн. души са бежанци, а 3,5 млн. души са търсещи убежище. По данни на УНИЦЕФⁱⁱ само за първото полугодие на 2019 г. в Европа децата-мигранти са 8200, от които 34 % са били непридружени и разделени от своите родители и/или близки.

2. ЗА УЧАСТИЕТО ВЪВ ВЗИМАНЕТО НА РЕШЕНИЯ НА ДЕЦАТА - МИГРАНТИ

Присъствието на децата в процес с нарастваща лична отговорност е възможност за стимулиране на способностите на едно дете, за утвърждаване на личността на младия човек и за акумулиране на нови подходи в управлението на (микро и макро) процесите в обществото. В развитие на това, участието на детето-мигрант в процес на взимане на решения по въпроси, които го касаят пряко и косвено е възможност за обогатяване на намирането на ефективни решения за осигуряване на адекватна защита на интересите на децата-мигранти в съвременната среда, както и на обществения дебат по проблемите на мигрантите.

Правото на детето да участва в обществения живот се отнася до включването в процеса на вземане на решенията, които засягат неговия живот, живота на общността и обществото, в което живее. Детското участие предполага насърчаването на децата и младите хора да мислят за себе си, да изразяват възгледите си и да взаимодействат. Освен това то може:

- да се отнася както до публични, така и до лични решения;
- да бъде формално или неформално,
- да бъде с по-голям или по-малък обхват,
- да се провежда еднократно или системно.

Решенията на децата могат да имат пряко въздействие върху планирането и развитието на дадена услуга, както и върху разработването на определена политика.

Планирайки с дългосрочни намерения без включването в самия процес мнението и позицията на децата-мигранти, всъщност светът на възрастните гарантира неуспеха си. Тези, които са най-уязвими от успеха или провала на всеки съвременен план са сегашните млади хора. Тези, които следва да реализират този план също са те. Премахването им от етапа на дефинирането на всяка бъдеща инициатива реално ги изключва от възможността да бъдат информирани за ходовете, които се очаква да следват, от философията на събитията, която трябва да се следва, както и от познанието за продукта, който всеки план залага да постигне. Боян Славенков (Славенков, Б., 2019) поставя дискурса на изоставащите стандарти и механизми на комуникиране между управляващи и управлявани в условията на нараснали възможности и самочувствие на съвременното дете. Това е и причината този въпрос тепърва да заема все по-осезаемо пространство във всички дискусии и програмни документи, които ще претендират, че са посветени на модернизацията на дейностите и политиките в подкрепа на мигрантите и търсещите убежище лица.

А. Правната и политическа рамка

Много деца са в движение или са разселени в целия свят. Това явление създава притеснения по отношение на защитата на правата на децата.

Политиката в подкрепа на мигрантите бележи пик на глобално равнище през последните две декади. Ако през XX век правната рамка се дефинира от по-малко от 80ⁱⁱⁱ административни продукта (конвенции, решения, регулации, обследвания, препоръки, доклади, регламенти) на ниво ООН, Съвет на Европа, Европейски съюз

или друго международно обединение, то през XXI век те са над 1110^{iv} до 2017 г. само в рамките на Европейската Комисия и Съвета на Европа. По отношение на децата-мигранти, правната рамка се оформя от едва 3^v административни продукта през XX век и 15^{vi} през XXI век. В нито един от тези над 1190 документа не се детайлизира правото на детето да участва в процесите, които пряко го касаят. Така най-общо може да се каже, че съчетанието на предизвикателствата пред мигрантите с върховенството на най-добрия интерес на детето, съгласно Конвенцията за правата на детето (КПД) на ООН определено подчертава немоцта на секторните хуманитарни политики, както на национално, така и на международно ниво в точката на пресичане, наречена „личност“.

В процесите на миграция, касаещи децата, се отделят статута на детето-мигрант като бежанец, като търсещо закрила, като придружено или като не придружено. По отношение на легалните дефиниции, в международното право могат да бъдат открити определения за не придружени малолетни и непълнолетни деца в чл. 2, §1, буква „л“ на Директива 2011/95/ЕС относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, където „не придружено непълнолетно лице“ означава непълнолетно лице, което пристига на територията на държавите-членки, без да е придружено от пълнолетно лице, отговорно за него по силата на закон или на практика на съответната държава-членка, докато грижата за него не бъде реално поета от такова лице; включва се също така непълнолетно лице, което е оставено не придружено след влизането му на територията на държавите-членки“. На национално ниво, например в българския правен мир, Законът за убежището и бежанците приема определението на Директива 2011/95/ЕС без да прави разграничение между двете основни категории – малолетен и непълнолетен. Определението „не придружен“ е дадено в §1, т. 4 от Допълнителните разпоредби на същия закон, като „Не придружен е този малолетен или непълнолетен чужденец, който се намира на територията на Република България и не е придружен от свой родител или друго пълнолетно лице, което отговаря за него по силата на закон или обичай“. В същата национална правна рамка, по отношение на децата-мигранти може да бъде открито определение за дете, търсещо закрила в чл. 10 на Закона за закрила на детето, където „Всяко дете има право на закрила за нормалното му физическо, умствено, нравствено и социално развитие и на защита на неговите права и интереси. Право на закрила ... има и лице - жертва на насилие или експлоатация, на което възрастта му не е установена и за което може да се направи основателно предположение, че е дете. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, имуществено състояние, религия, образование и убеждения или наличие на увреждане“.

В нито една от дефинициите не се засяга пряко правото на детето-мигрант да взема участие в процеса на създаването на решение, макар правото на човек да търси убежище да е признато като индивидуално право и във Всеобщата декларация за правата на човека, в която Съгласно Общия коментар № 6 (2005) най-добрите интереси на детето трябва да бъдат водещ принцип и при определяне на приоритета на нуждите от закрила и при определяне на поредността на мерките, които следва да се прилагат по отношение на не придружените и отделените от семействата си деца. Правата на децата-мигранти са гарантирани от КПД, която задължава всички ратифицирали я държави да спазват основните ѝ принципи. Също така, съгласно

чл. 24 от Хартата на основните права на Европейския съюз „децата имат право на закрила и на грижа, необходими за тяхното благосъстояние“, и „при всички действия, които се предприемат от публичните власти или частни институции по отношение на децата, най-добрият интерес на детето трябва да бъде от първостепенно значение“.

Кристина Йесперсен (Jespersen, С.: 2014) прави връзката между най-добрия интерес на детето, определен от КПД и въздействието при всички решения, които засягат непридружените и разделени деца. Йесперсен отчита предизвикателството за държавите да осигурят необходимата подкрепа и грижа и се позовава на основния принцип, определен от Комитета по правата на детето към ООН, че колкото по-голямо е въздействието на едно решение върху детето, толкова по-високо е равнището на гаранциите, които трябва да се осигурят. За това авторката отбелязва, че не всяко решение на дадена държава, което засяга децата, изисква пълен и формален процес на определяне на най-добрия интерес на детето.

Свободата на изразяване, на активно участие в процесите, които пряко се отнасят до самата личност, се свързва с възрастните мигранти в правния мир. Процедурите, които гарантират правото на детето-мигрант да изразява своето мнение и позиция са трудно откриваеми, не-пряко регламентирани в националните правни уредби, нито подчертани видимо в международните актове. Например КПД в чл. 12 осветлява възможността за участието на детето в процеса на взимане на решение като регламентира: „Държавите - страни по конвенцията, осигуряват на детето, което е в състояние да формира собствените си виждания, правото да изразява свободно тези възгледи във всички въпроси, засягащи детето, като възгледите на детето се отнасят с необходимата тежест в съответствие с възрастта и зрелостта на детето“, разширен и допълнен смислово в чл. 13: „Детето има право на свобода на изразяване; това право трябва да включва свободата да търси, получава и разпространява информация и идеи от всякакъв вид, независимо от границите, или устно, писмено или напечатано, под формата на изкуство или чрез всякакви други средства за избор на детето“. По отношение на пример от национално законодателство, може да се добави, че със същата конкретност се отличават и текстовете в Закона за закрила на детето в България, където в чл. 12 „Всяко дете има право свободно да изразява мнение по всички въпроси от негов интерес. То може да търси съдействие от органите и лицата, на които е възложена закрилата му по този закон“.

Като цяло и правната, и политическата рамка плахо демонстрират осъзнаването на жизненоважното значение децата-мигранти да участват във всички процеси на взимане на решения, които ги касаят. Това създава възможности институциите да проявяват склонност пасивно да подминават мнението на децата и да продължават институционалната инерция.

Б. Хуманитарният аспект

Всяко дете, въввлечено в мигрантски процес е освен дете-мигрант, и дете в риск, дете в неравностойно положение и уязвимо дете. Всички тези хипотези, които реално съществуват, не отменят върховенството на статуса да бъдеш дете, да се ползваш от всички права и да бъдеш носител на съответните отговорности.

Често фокусът на събитията и на административните процеси се ограничава до извършването на първоначална оценка на необходимостта от закрила на детето, задължението за идентификация, отчитане на специалните потребности, осигуряването на материалните условия особено по отношение на жилище, на храна, на облекло; създаването на условия за предпазване от физическо и психическо насилие. Този фокус поставя детето-мигрант в ролята на обект, докато правната рамка (макар и не достатъчно уверено) все пак го разпознава и като субект.

Признаването на детето-мигрант като субект в процесите му придава функции на инициативност, предприемчивост, иновативност, лична и социална отговорност. Основната ценност в развитието на идеите за участието на децата-мигранти е осъзнаването и осмислянето на ролята на младия човек като творец на собственото си развитие. Активните хора са тези, на които обществото разчита да инвестират, да създават нови дейности и продукти, да са иновативни. Ако въпреки своите диспропорционално по-големи усилия тези хора не се чувстват оценени, те ще бъдат демотивирани да полагат такива усилия. Много от активните мигранти ще решат, че е по-лесно и по-изгодно да не правят нищо и да се включат в редиците на получаващите. Подкрепата на свободата на личността на детето-мигрант да остане свободна, да твори, да гради и да се развива активно ще създаде условия за значителни обществени приноси, независимо от територията, на която детето се намира в дадения момент. Мъдростта на философията на КПД на ООН е изградена на равните възможности на децата, независимо къде се намират. Равният шанс за изява и за успех на всяко дете е гаранцията за свободата на възможностите, които създават, възнаграждават таланта, труда и успеха на личността и повишават качеството на живота, движат човечеството напред.

Според анализа на Европейския уебсайт за интеграция (EWSI), в повечето страни за бенефициентите на международна закрила мигрантското предприемачество все по-често е предмет на проучване, но малък брой от страните работят по активирането на това предприемачество като средство за постигане на икономическа и социална интеграция.

Стойността на приноса към чуждите култури системно нараства предвид политиката на сближаване, подкрепяна глобално както от отделните страни, така и от международните организации от една страна, а от друга страна подпомагана от прогреса на новите технологии и комуникации. УНИЦЕФ добавя, че самите деца и младежи са носители на промяната, тъй като те имат най-голямо желание да подобрят ситуацията, в която се намират, и разполагат със знания и задълбочена информация, с които да допринесат. Освен това гледните точки на децата-мигранти често водят до значими и положителни промени в политиката и практиката.

Съгласно чл. 5 от Всеобщата декларация за културното многообразие на ЮНЕСКО^{vii} "Всички хора имат право на качествено образование и обучение, което напълно зачита тяхната културна идентичност". Това е въпрос за качество и уважение към индивидуалното разбиране на човек за себе си, поради което най-често образователните политики се определят на национално или регионално ниво, а дейностите зависят най-вече от инициативите на отделните училища. Според EWSI е трудно да се оцени наличието на мерки за интеграция в системата на образованието. Но интеграцията трябва да бъде разбрана и като процес, при който се следват промените в развитието на човека и обществото и в тази връзка

участието на децата-мигранти в планирането и реализирането на образователните политики и практики може да допринесе за развитие на разбиранията за осъзнаването и осмислянето на ролята на младия човек като творец на собственото си развитие.

Детето-мигрант има достъп до огромно количество информация с помощта на информационните и комуникационни технологии и глобалната мрежа. Това му дава усещането за знания и сила, поради което и нараства възможността то да предяви все по-големи претенции за участие. Ако тази енергия не бъде асимилирана и насочена адекватно в процесите, в които детето-мигрант е въввлечено, тя би довела до противопоставяне не само между поколенията (типично обосновано от средата на детето в информационните и комуникационни технологии), но и към системите, което неминуемо води до провал на обществените норми и ред.

Макар средата на процесите, касаещи детето-мигрант да е над-национална, държавната подкрепа по регламентиране на отношенията, сигурността на хората, поемането на задължения по обезпечаване на правата на човека, динамичното синхронизиране на международните стандартни (провокирана от глобализацията на процесите и нациите), следва да е незаобиколима и съществена в темпа на нарастване на системната самоангажираност на всяка страна.

В. Добрата практика

Справянето с глобалното явление на миграцията чрез приканване на децата да говорят за собственото си мнение и позиция осигурява значително въздействие върху децата в различните региони на света. По този начин се мултиплицира възможността да се осигури правото на живот и развитие, да се подобри превенцията за недопускане на кърняване на достойнството на децата, както и да се минимизират възможностите за дискриминация на децата-мигранти.

И все пак съвременната политика като че пропуска да съобрази темпа, наложен от естествения ход на постигането на зрелостта и появата на мъдрост в поколенията на децата от ХХІ век. Настояването на младите хора да участват в процесите на взимане на решения изпреварва създаването на правила в „света на възрастните“ и се проявява чрез саморегулация в рамките на детските сформирания. Един илюстративен пример е процесът, извървян от Съвета на децата в България^{viii}. През 2015 г. за първи път деца от уязвими групи са избрани като членове на Съвета не като представители на квотата за уязвими деца, а като представляващи своя регион. Практиката се развива и създава опит за участието на децата във вземането на решения на българското правителство и не е странно, че през 2016-2017 мнението на младите хора задължително се взема под внимание. Безусловността се проявява когато се:

- създават и изпълняват стратегии, политики и програми за закрила на детето и за детско развитие;
- дискутират предложения с държавни институции и местни власти за развиване на образованието, детското здравеопазване, културните аспекти и свободното време на децата, както и всички други въпроси от интереса на децата;
- прилагат идеи и проекти, целящи да развиват благосъстоянието на децата;

- насърчават правата на децата;
- както и при други въпроси, които въздействат върху живота на децата.

Част от развитието е промяната Процедурата за избор на нови членове на Съвета на децата през 2017 г., насочена към децата-мигранти. Въвежда се нов ред за избор на членове, която позволява кандидатстването и участието на деца-мигранти – в 5^{те} квоти за деца от уязвими групи. По този начин се предоставя възможност на децата-мигранти да изразят своето мнение чрез участие в Националния консултативен орган. Интерес към тази инициатива проявява г-жа Монсерат Фейшас Вие, регионален представител на ВКБООН за Централна Европа, която поема ангажимент да я популяризира като добра практика чрез ВКБООН.

Редът за избор на членове-мигранти е разработен от самите деца – членове на Съвета на децата с цел в работата на Съвета да се предостави възможност за участие на деца, които търсят или са получили международна закрила. Редът се основава на следните ангажименти:

- в период от една година да се проведат срещи с децата в центровете за бежанци и да се информират за възможностите за гарантиране на правата им и важността от участието им в Съвета на децата;
- комуникацията с децата, които търсят или получават международна закрила в България, да бъде по модела на инициативата „Деца помагат на деца“^{ix};
- да са на възраст до 18 години; да владеят български и/или английски език; да имат намерение да останат в България или да са ученици в българско училище;
- да се потърси информация от Министерството на образованието и науката и Държавната агенция за бежанците (ДАБ) за училищата, в които учат деца бежанци;
- да се потърси подкрепата и на Българския Червен Кръст, УНИЦЕФ, ДАБ и неправителствени организации за информиране на деца, търсещи или получили международна закрила, за възможностите за участие в Съвета на децата.;
- Съветът ще избере въпросите, които да бъдат включени в мотивационното писмо за избор на членове от тази група;
- да се проведе събеседване на живо или онлайн с кандидатите;
- да се предостави възможност децата мигранти сами да избират мандата си, като минимумът да е шест месеца, а максимумът - две години.

Силната заинтересованост на ръководството на ВКБООН към участието на децата е повод да се отправи покана към България да се популяризира моделът на детско участие “Съвет на децата” и да бъде препоръчан на всички държави, изправени пред предизвикателството на бежанската вълна през XXI век. За осигуряване най-добрия интерес на детето, голяма част от напредъка се гарантира чрез активното включване на самото дете в процесите на взимане на решения по време на мигрантския житейски период. В последствие интересът на ВКБООН към българския модел на включване на децата-мигранти в процесите на взимане на участие в публични решения предизвиква интереса и на Томаш Бочек, специалният представител на Генералния Секретар на Съвета на Европа по въпросите на мигрантите.

Г. Някои бъдещи възможности

Осигуряването на участие дава възможност на децата-мигранти да се информират за действащата система за закрила на детето, както и за ефективната интеграция в обществото.

С нарастването на добрите практики на местно и национално ниво, е логично да се очаква от международните организации да бъдат по-настойтелни в разработването, утвърждаването и прилагането на специални регулации по отношение на участието на децата-мигранти в процесите на взимане на решения. В тези разработки връзките с институционалните процеси, в които децата-мигранти могат да взимат участие следва да са ясни, а представителността на участниците да бъде гарантирана.

Разработките на Йесперсен за връзката на КПД и правната рамка за деца-мигранти стават основа за препоръките на ВКБООН към държавите, взаимодействащи с деца – бежанци и непридружени деца. По отношение на обхвата на детското участие, ВКБООН оформя серия от препоръки към държавите. По същество могат да се отличат няколко:

- Държавите да полагат усилия за интегриране на процедури и структури чрез създаването на гаранции, че процесите са съобразени с децата, включително чрез осигуряване на пригодена за децата информация;
- Държавите да дават възможност на децата да бъдат изслушани съобразно с възрастта и зрелостта на децата;
- Държавите да осигурят стремеж към обща визия за детето от страна на всички действащи лица, в т.ч. и детето, като се полагат активни усилия за изграждане на доверие на ранен етап.

Примерът от България за включването на деца-мигранти в правителствения Съвет на децата е съобразен с националната правна уредба, която е в съответствие с правото на Европейския Съюз и с КПД на ООН^x. Приложимостта, ефективността и достъпът до правата на децата често е трудно проследим, което стимулира младите хора – членове на Съвета на децата сами да разработят процедури, с които да отговорят на своите нужди – както за ефективност на правната рамка, така и за ефикасност на разпоредбите ѝ. Макар и законово да няма ограничения пред децата-мигранти, правото им на участие, регламентирано за останалите деца в България, реално може да бъде поставено сериозно под въпрос относно действителната възможност на децата-мигранти да отстояват и търсят своите права. Успешното изпълнение на този процес може да бъде гарантирано с усилията на страната да предостави на децата в миграция достъпна и адаптирана информация.

Подобен пример осветлява прехода от права на човека, основани на нуждите към права, основани на развитието. Новият дух в процедурите и политиката за правата на човека всъщност мотивира и е основната сила на Целите за устойчиво развитие, създадени от ООН през XXI век. Трансферирайки го към правата на детето, то вече не е субект на родителска роля и обект на грижа и защита. В тази връзка, детето-мигрант следва да бъде зачитано в правото си на участие, независимо от статута си на придружено или непридружено лице, защото е човек с признато мнение и позиция в жизнения процес; личност, за която има значение човешкото достойнство и настоява способностите ѝ да се развиват.

Същевременно инертните реакции на институции и организации притежават силата да демотивират децата и да ги карат да се отдръпват от правото си на

участие. За това е важно освен да се влагат усилия към промоцията на участието, правната рамка и статута на участие на децата-мигранти, активно да се инвестират информация и разбиране относно участието във взимането на решения във всички образователни форми, придружаващи пътя на детето-мигрант.

С провокирането на съмнения към ценността на детето-мигрант като човешко същество реално съвременният свят отправя директни обвинения към ценността на която и да е личност. Тогава всички цивилизационни стремежи и постижения в подкрепа на човека и личността могат да бъдат подложени на нов прочит и тест за ефективност. Поради това следва да се потърсят механизми за либерализация и добра конкурентна среда, която да допусне иновативни и креативни лица и подходи да обогатят възможностите за успех на личността. Една точно такава идея на Генералната асамблея на ООН наименова децата „Агенти на промяната“, повдигайки възможността за нова формула на обществения растеж. Асамблеята вярва, че децата генерират принос, при който ще се възстанови доверието сред хората и по този начин ще се постигне устойчива промяна за позитивно развитие.

В този дух, би било съществено да се насърчават интеграционни процеси към общности, в които има развито позитивно отношение и традиции за участието на децата в процесите на взимане на решения. Със зачитането на незаобиколимата и съществена роля на държавните регулации, могат да бъдат създадени гаранции за обхващане на потенциала на общностната среда, да се създадат възможности за високоефективно и продуктивно интегриране на мотивирани лица, налична информация и достъпни ресурси.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Управлението на процесите, свързани с движението на деца, предизвиква високи очаквания и изисквания както към организациите, така и към отделните държави, но и към всеки човек също. От една страна мениджмънтът трябва да изпълни задачи чрез максимално актуален и системен подход, от друга да удовлетвори съвременни социално-икономически потребности, а от трета да отговори на възискателните упования на инвестицията в личността на едно дете. Най-важно тук е да се подчертае т.нар. обществено далекогледство, чрез което управлението се натоварва с ангажименти за поколения напред. С вдъхновение от посоката към бъдещето, както в обществен, така и в личностен план, съвременният свят признава младия човек като творец на своето житие, като агент на обществена промяна, като катализатор на доверието в мулти-национален аспект и като носител на прогреса за устойчиво развитие.

Човечеството все още дължи най-доброто, което може да даде на децата. В своя стремеж да се разреши максимално успешно интеграцията на големия приток от хора, държавите и организациите често демонстрират склонност към „замазване на права“. А поглеждайки подробно в популяризирането и защитата на правото и възможността децата-мигранти да участват активно в процесите на териториите, към които животът ги носи, обогатяваме нуждите за повишаване на чувствителността на общностите с добрите примери, които децата могат да принесат.

Всеки човек има потребност да се чувства субект на процесите, в които е участник. Осигуряването на закрила на възможността детето-мигрант да има свое собствено и осезаемо участие в дефинирането на благополучието е пряко свързана с

отговорността отделният човек да има позиция в обществения ход на събитията, в които съществува.

Формите на участие на детето-мигрант могат и трябва да са разнообразни и различно приложени във всяка общност, регион или държава. Те следва да търсят и очакват повишена резултатност и качество от възпитанието на гражданските компетенции, рационалността на личния избор, адекватната подготвеност за нарастващите отговорности, насърчаването на сътрудничеството и взаимодействието, повишената социална отговорност и като цяло обществения прогрес.

Свободното изразяване на мнение, като основна характеристика на личността може да бъде определено като съществена и неизменна характеристика на политиката за грижа за деца–мигранти така, че признавайки детето-мигрант за човешко същество, още веднъж да се подчертае категоричността на правото и закрилата на възможността му да участва в процесите на взимане на решения.

В ситуация на серия от ограничения, наложени от извънредността на ситуацията, в която е поставено детето-мигрант, моралната свобода може да бъде опазена и гражданската свобода би могла да бъде гарантирана. Детето-мигрант е част от общност; макар и бидейки в процес на трансфер и стремеж към нова общност, неговата индивидуалност се запазва. Правото на участие в общите обсъждания и процесите на вземането на решения са реално приложение на моралната и гражданска свобода в различни мащаби – от ежедневно мнение до нормативно-установените граници. Това може да бъде определено и като създаване на възможности или стремеж към самоусъвършенстване и упражняване на широка обществена дейност чрез включване в мултинационалното пространство. Също така включването в процеса на взимане на решение би могло да бъде разглеждано и в контекста на процеса на изграждане на икономика, основана на знанието.

Работата в подкрепа на участието в процесите на взимане на решения на децата-мигранти има всички основания да е и да бъде предизвикателство и обстоятелство, удовлетворяващо високите обществени очаквания и нагласи по съвременен и ексекутивен начин с отговорен поглед и ангажимент към бъдещето. Така се премахва една очевидна несправедливост към децата и към бъдещите поколения; изпълнява се този дълг на обществото към децата-мигранти.

Мултикултурната политика на западните общества е в криза. Както международните организации, така и държавните лидери отчитат неуспех в своята работа, като подчертават продължаващите обособявания на гета и нетърпимост спрямо културното многообразие в ежедневието. Обществеността в глобален план остава в хуманен дълг към децата-мигранти, но по-опасното е, че се лишава от възможността да възприеме пълноценно ресурса, който децата представляват за напредъка, който вербализираме, че желаем да постигнем.

Интеграцията, както сме я разбирали до сега, се провали. За да намери човечеството ново лице на мултикултурната политика, трябва да се разширят възможностите младите хора от различни култури да дадат своя принос към обществото. За да не се провокират продължаващи съмнения, трябва да се отрече различното третиране на детето-мигрант както на институционално, така и на обществено ниво. За да се реши въпросът с глобалното общуване през призмата на мигрантските процеси, същото трябва да стане пълноценно в двупосочен план така, че да се изгради зрялост и в личностен, и в обществен мащаб. Всичко това е изпълнимо чрез

отварянето на пространства, в които да се легитимира гласът на детето-мигрант и в които да се взаимодейства в реално време с израз на разбиране, позитивно отношение, признаване на уникалността, отговорността и общественото доверие.

ⁱ Върховният комисариат по бежанците към ООН е специализирана агенция на ООН, която ръководи и координира дейностите за международна закрила и социалното подпомагане на бежанците. Цели да защитава правата и живота на бежанците, основавайки своята дейност върху комплекс от международни актове и стандарти, в т.ч. Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г., четирите Женевски конвенции по международно хуманитарно право от 1949 г., Конвенцията за правата на детето

ⁱⁱ УНИЦЕФ е Детският фонд на ООН, който работи в 190 държави и територии, за да отстоява правата на всяко дете. Ръководи се от Конвенцията за правата на детето, която е подписана и ратифицирана от почти всички държави-членки на ООН, за да установи правата на детето като постоянни етични принципи и международни стандарти

ⁱⁱⁱ 1951 г. – 1 Конвенция, 1961 г. -1 Конвенция, 1971 г. – 1 Конвенция, 1977 г. – 1 Конвенция, 1981 г. – 1 Резолюция, 1987 г. – 1 Препоръка, 1988 г. – 1 Конвенция, 1989 г. – 1 Конвенция, 1990 г. – 3 Конвенции, 1991 г. – 1 Директива, 1993 г. – 2, 1995 г. – 7, 1996 г. – 6, 1997 г. – 9, 1998 г. – 2, 1999 г. – 17.

^{iv} 2000 г. – 31, 2001 г. – 37, 2002 г. – 23, 2003 г. – 58, 2004 г. – 63, 2005 г. – 55, 2006 г. – 68, 2007 г. – 102, 2008 г. – 84, 2009 г. – 102, 2010 г. – 70, 2011 г. – 98, 2012 г. – 60, 2013 г. – 71, 2014 г. – 46, 2015 г. – 51, 2016 г. – 51, 2017 г. – 40, 2018 (до март) – 6

^v 1989 – Конвенция на ООН за правата на детето; 1996 – Комуникация от Европейската комисия COM(96) 547 final; 1999 - Комуникация от Европейската комисия COM(99) 262 final

^{vi} 2000 – 2: Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето, Решение на Съвета на ЕС 2000/375/JHA; 2006 – Комуникация от Европейската комисия COM(2006) 367 final; 2007 – 3: Решение на Европейския Парламент No 779/2007/ЕС, Конвенция на Съвета на Европа за Закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие; Решение и доклад на Европейската комисия COM(2007) 716 final; 2008 – Решение на Европейския Парламент No 1351/2008/ЕС; 2010 – Проучване за осъществимост на възможностите и нуждите за стандартизирано национално законодателство по насилието срещу жени и деца; 2011 – 2: Сравнително проучване на Съвета на Европейския съюз НОМЕ/2009/RFX/PR/1002, Директива на Европейския Парламент 2011/93/EU; 2012 – Обследване на Европейската Комисия НОМЕ/2010/EBFX/PR/1001; 2016 – 4 доклада на Европейската Комисия по Директива 2011/93/EU

^{vii} ЮНЕСКО е Организацията на ООН за образование, наука и култура, която трябва да установи интелектуалната и морална солидарност на човечеството

^{viii} Съветът на децата е правителствен консултативен орган, съставен само от деца. Създаден със Закона за закрила на детето през 2003 г., реално функционира от 2008 г. Работи за изпълнение на основните принципи на КПД на ООН. Целта му е да насърчава участието на децата в процеса на разработване на политики за децата и вземането на решения. Съветът дава становища и изразява позиции по въпроси, свързани с правата на детето за закрила, развитие и участие в социално-политическия живот. Консултативното тяло има 33 деца-членове – представители на всяка административна област и деца от уязвими групи. Всички те имат възможността да обменят знания, умения, ценности и да взаимодействат с правителствени и неправителствени организации на национално и регионално ниво.

^{ix} „Децата помагат на децата“ е инициатива на Съвета на децата, Министъра на труда и социалната политика и Председателя на Държавната агенция за закрила на детето от 2016 г., която цели да привлече млади хора от цялата страна, които да съдействат за подобряване на социализацията и интеграцията на децата, останали без своите семейства, и живеещи в социални центрове

^x Това става чрез Закона за закрила на детето (чл. 12), Закона за предучилищното и училищното образование (чл. 171), Националната стратегия за детето 2008 – 2018 г., Хартата за детско участие. Правото на децата да участват в процеси и решения, които ги засягат лично, е засегнато и в няколко специални закона: Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, Закон за здравето, както и в Семейния кодекс и Кодекса на труда.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Василев, Н., „Меню за реформатори – визия за модерната икономическа политика“, 2014
2. Директива 2011/95/ЕС относно стандартите за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила;
3. Директива 2013/32/ЕС относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила;
4. Директива 2013/33/ЕС за определяне на стандартите за прием на кандидати за международна закрила;
5. Европейска конвенция за правата на човека от 1950 г.
6. Закон за закрила на детето, Обн. ДВ. бр. 48 от 2000 г., изм. и доп. ДВ. бр. 24 от 2019 г.
7. Конвенция на ООН за статута на бежанците от 1951 г. (Женевска конвенция), Ратифицирана със Закон на Народното събрание от 22 април 1992 г., допълнена със Закон на Народното събрание от 1 април 1993 г., В сила за България от 15 октомври 1993 г.
8. Конвенция за правата на детето, Ратифицирана с Решение на Великото Народно събрание от 11 април 1991 г., публикувано в ДВ, бр. 32 от 1991 г., обн. ДВ, бр. 55 от 12 юли 1991 г. В сила за България от 3 юли 1991 г.
9. Кънева, О., „Участието на децата във взимането на решения“, сп. „i-Продължаващо образование“, 2018
10. План за действие на Съвета на Европа за Закрила на деца бежанци и деца мигранти в Европа, 127 сесия на Комитета на Министрите (Никозия, 2017)
11. Повишаване на подкрепата за образование, решаващо за постигане на Целите за устойчиво развитие, Генерална Асамблея на ООН, GA 11925, 71 сесия, 2017
12. Славенков, Б., „Да опознаем по-добре детето, за да разберем себе си“, следговор към второ допълнено издание на „Детето на XXI век и предизвикателствата пред професионалистите от XX век“, 2019, ISBN 978-954-463-215-1
13. Харта на основните права на Европейския съюз (2016/C 202/02), Официален вестник на ЕС, 2016
14. Цели за устойчиво развитие, ООН, 2015
15. Kaneva, O., The Agents of Change (Reflections with the participation of children in the decision-making processes during international high-level meetings in 2017), 2018
16. Jespersen, C. (2014) Safe and Sound: What States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe, UNHCR & UNICEF
17. http://www.refugee-integration.bg/wp-content/uploads/2020/04/ewsi.longterm.int_.f.pdf
18. <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/working-together-for-local-integration-of-migrants-and-refugees>
19. <https://ec.europa.eu/migrant-integration/search?advanced=1&search=&advtype=intpract&advContentLang=all&advTopic=F8951DAF-A34D-2ACE-6B6C2648023A22A9>
20. <https://www.unicef.org/bulgaria/media/246/file/Strengthening%20the%20police%20and%20practices%20on%20unaccompanied%20refugee%20and%20migrant%20children-PDF%20BG.pdf>